

Národní dialog o vodě
Vodní hospodářství a veřejné zájmy

VÚV
TGM

Veřejný charakter povrchových vod

Historický přehled příslušné právní úpravy

Arnošt Kult

Hotel Skalský dvůr, 18. – 19.9. 2018

**VÝZKUMNÝ ÚSTAV
VODOHOSPODÁŘSKÝ
T.G. MASARYKA**

Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v.v.i. | Podbabská 30/ 2582, 160 00 Praha 6 | +420 220 197 111
info@vuv.cz, www.vuv.cz, **Pobočka Brno** | Mojžírovo náměstí 16, 612 00 Brno-Královo Pole | +420 541 126 311, info_brno@vuv.cz, **Pobočka Ostrava** | Macharova 5, 702 00
Ostrava | +420 596 134 181 | info_ostrava@vuv.cz

Pojem věc a rozdělení právních věcí v římském právu

Klíčovým pojmem *římského práva* byla *res* (věc). Ta se chápala jako prostorově vymezený předmět, který může být samostatným objektem, nikoli *subjektem práv*. Těleso, které tvoří jednotný celek, nebylo možné pokládat za *věc* (nemůže být totiž lidmi vůbec ovládáno /např. slunce/ nebo má v podstatě způsobilost být jen *subjektem práv* /jako např. člověk svobodný – rovněž tělo živého svobodného člověka se nepokládalo za *věc*/).

Dále římstí právníci členili *res* (věci) na *res corporales* (hmotné věci) a *res incorporales* (nehmotné věci). Rovněž existovalo dělení na *res extra commercium* (věci vyloučené ze soukromoprávního obchodu) a *res in commercio* (věci zahrnované do soukromoprávního obchodu). Poslední jmenované *věci* mohly být předmětem *vlastnictví* a jiných *soukromých práv* – jde o výše uvedené *věci hmotné a nehmotné*). *Věcmi*, které nemohly být předmětem *soukromého vlastnictví* a jiných *soukromých práv*, tj. *res extra commercium* (věcmi vyloučenými ze soukromoprávního obchodu), byly:

- a) *res divini iuris* (náboženské /božské/ věci, vyloučené ze soukromoprávního obchodu z důvodů náboženských), a to:
 1. *res sacrae* (věci bohoslužebné, tj. chrámy a předměty náboženského charakteru),
 2. *res religiosae* (věci „náboženství“, tj. náhrobky a příslušné pozemky),
 3. *res sanctae* (věci „svaté“, pod záštitou bohů, tj. hradby a věže – nedotknutelné a neporušitelné);

- b) *res publicae* (věci veřejné – jde o věci patřící celému /římskému/ národu, nepřímě patřící římskému státu), šlo především o:
1. *flumina publica* (veřejné řeky /stále tekoucí/ – patřící římskému lidu),
 2. další veřejné věci v obecném užívání (byly to věci, které patřily římskému státu nebo nějaké obci a sloužily ve veřejném zájmu – např. cesty a náměstí);
- c) *res omnium communes* (věci všem společné /s touto kategorií věcí vyňatých ze soukromoprávního obchodu se setkáváme až v justiniánském právu/ – jednalo se o vzduch, moře, mořský břeh a u některých římských právníků též o *aqua profluens* /tekoucí vodu/ – viz dále podrobněji).

Movitymi věcmi byli v římském právu otroci a zvířata (pohybující se vlastní silou). *Nemovitymi* byly především *pozemky*. Věci spojené s půdou, zejména předměty vyčnívající nad ní *superficies* (stromy, budovy atd.) se pokládaly za *součást pozemku* a nebyly věcmi v právním smyslu. *Pozemky*, na kterých stály budovy, se nazývaly *praedia urbana* (pozemky domovní) – na rozdíl od *praedia rusticana* (pozemků zemědělských).

Existovalo dělení na *res, quae usu consumuntur* (věci zužitvatelné) a *res quae usu non consumuntur* (věci nezužitvatelné). *Věcmi zužitvatelnými* byly např. obilí, víno, olej; *věcmi nezužitvatelnými* např. skříň či *pozemek*.

Věci se rovněž dělily na *věci určené individuálně* (věci speciální) a na *věci druhově určené* (genericky určené) – někdy se též označují jako *věci nezastupitelné a zastupitelné*. Nejčastější *zastupitelnou věcí* byly peníze.

Používalo se i členění na *věci dělitelné* a *nedělitelné*. Kritériem byla fyzikální vlastnost věci. Pokud se při rozdělení neztrácela hodnota, jednalo se o *věci dělitelné* (např. peníze). Pokud šlo o *věci nedělitelné* – tam platilo (při spoluvlastnictví více osob), že se jednotlivým spoluvlastníkům připisovala *pars rei* (část věci).

Věcí byla nejen tzv. *corpus unitum* (věc jednoduchá), ale též *res composita* (věc složitá), například budova. Jak *věci jednoduché*, tak *složitě* se považovaly za jediný právní předmět. *Věc složitá* byla definována vznikem daným na základě spojení dvou či více *věcí jednoduchých* – ty následně přestaly být samostatným předmětem práv.

Součásti věci byly nesamostatnými částmi, nebyly plně *věcmi* v právním smyslu. Při spojení zanikla všechna jejich *práva* – staly se nesamostatnou *částí věci hlavní*. Vlastník *věci hlavní* nabýval *práva* k *věci* přibylé *přírůstkem*. Vznikla-li spojením dvou samostatných *věcí věc složitá*, nepokládala se přibylá část za definitivní *součást* celku.

Existoval rovněž pojem *instrumentum* (příslušenství /či pertinence/). *Příslušenstvím* byly *věci*, které sice nebyly pouhými *součástmi věci* – měly však povahu zvláštních předmětů práv. Ty se pokládaly za příslušné k jiné *věci*, k jejímuž účelu sloužily podle svého charakteru (např. *příslušenstvím* domu byly klíče, zámek atd.); byly rovněž *příslušenstvím* jen ve spojení s *věcí hlavní*.

Za *fructus* (plody) se pokládaly hospodářské užitky z *věci*. V právnickém smyslu šlo nejen o plodiny, ale také o neorganické suroviny (např. kámen či písek atd.).

Kodifikace římského práva za císaře Justiniána

Jen ve zkratce se zmíníme o základních pramenech dochovaného *římského práva*. Především se zmíníme o dokumentech, které vznikly až v rámci kodifikace za vlády Justiniána. *Βασιλεύς* (král) Justinián (*imperátor* – císař) vládl od roku 527 do roku 565. Proslavil se především tím, že nechal zpracovat tzv. *tria volumina* (tři svazky – soubory /zákonů a právních sentencí/). Jednalo se o:

- I. *Digesta seu Pandectae* (v češtině se běžně používá název *Digesta*),
- II. *Institutiones seu Elementa* (v češtině se běžně používá název *Institute*) – šlo o „učebnici práva“, tj. výklad základních právních pojmů byl podán stručně a přehledně,
- III. *Codex Iustinianus repetitae praelectionis* (Justiniánův kodex „opakovaně probraný“), který obsahuje celkem dvanáct knih – texty mají převážně latinské znění, jen občas řecké.

Sbírka *Digesta* se skládá celkem z 50 knih – i když jde o menší „knihy“ než v současnosti.

Římskoprávní pojem *flumen publicum* (veřejná řeka)

Český pojem *vodní tok* by bylo velmi obtížné přeložit do latinského jazyka). Slovo *flumen* (řeka, tok, proud) je odvozeno od slovesa *fluere*¹ (plynout, téct, proudit, přetékat, oplývat, hnát se), rovněž tak *fluvius* (řeka, tok, proud). Neutrum *fluentum* značí spíše jen proud *vody*. Podstatné jméno *cursus* značilo běh, závodní jízdu, dráhu – ale i směr plavby či přeneseně proud (řeči). V *Digestech* se vyskytuje především pojem *flumen* (řeka – podle stávající české *vodoprávní* terminologie by šlo spíše o větší *vodní tok*). Menší množství *vody* odváděl *rivus* (potok, strouha).

Za pomoci strojně-početního programu bylo zjištěno, že pojem *flumen publicum* (veřejná řeka) se ve sbírce *Digesta* vyskytuje s poměrně značnou frekvencí (celkem 52krát). Samotný pojem *flumen* (řeka) se zde nachází 206krát.

Pro ilustraci uvedeme pouze vybrané citace ze sbírky *Digesta*:

Fluminum publicorum communis est usus, sicuti viarum publicarum et litorum. In his igitur publice licet cuilibet aedificare et destruere, dum tamen hoc sine incommodo cuius-quam fiat. [Užívání řek je záležitostí veřejnou, podobně je tomu u veřejných cest a mořského břehu. Na těchto místech je všem povoleno (na základě veřejného práva) stavět i bourat, ale pouze v případě, že to nezpůsobí někomu jinému újmu.]

Si flumen navigabile sit, non oportere praetorem concedere ductionem ex eo fieri Labeo ait, quae flumen minus navigabile efficiat. idemque est et si per hoc aliud flumen fiat navigabile. [Labeo tvrdí, že jestliže je řeka splavná, pak nemůže prétor udělit právo odebírat vodu v takovém množství, které by způsobilo, že by se řeka stala méně splavnou. Toto platí i v případě, že by se na základě toho stala (naopak) jiná řeka splavnou.]

De fluminibus. Ne quid in flumine publico ripave eius fiat, quo peius navigetur. [O řekách. Nesmí dojít k tomu, aby došlo k jakékoliv změně na řece nebo říčním břehu, která by způsobila zhoršení podmínek plavby na této řece.]

Non autem omne, quod in flumine publico ripave fit, coercet praetor, sed si quid fiat, quo deterior statio et navigatio fiat. ergo hoc interdictum ad ea tantum flumina publica pertinet, quae sunt navigabilia, ad cetera non pertinet. sed labeo scribit non esse iniquum etiam si quid in eo flumine, quod navigabile non sit, fiat, ut exarescat vel aquae cursus impediatur, utile interdictum competere. [Ne vše, co se vybuduje ve veřejné řece by měl prétorův příkaz zakazovat – pouze by se to mělo týkat toho, co by zhoršilo plavbu a možnost přistávání lodí. Tento příkaz se použije pouze pro veřejné splavné řeky. Ale Labeo říká, že cokoliv, co způsobí (i v řece, která není splavná) vysýchání či zhoršení toku řeky, by mělo být omezeno na základě tzv. užitečného příkazu.]

Fluminum quaedam publica sunt, quaedam non. Publicum flumen esse Cassius definit, quod perenne sit: haec sententia Cassii, quam et Celsus probat, videtur esse probabilis. [Některé řeky jsou veřejné (jsou majetkem římského lidu), jiné nikoliv. Cassius stanovil definici, že řeky s trvalým tokem vody jsou veřejné. Tato definice byla schválena Celsem – je možné říci, že je oprávněná.]

Si in mari aliquid fiat, Labeo competere tale interdictum: ne quid in mari in ve litore quo portus, statio iterve navigio deterius fiat. [Labeo říká, že pokud je cokoliv konáno na moři, pak je nutné aplikovat následující příkaz: „Nic nesmí být učiněno na moři nebo pobřeží, aby tím došlo k zhoršení možnosti přistávání s loděmi a ohrožení plavby.“]

Sed et si in flumine publico, non tamen navigabili fiat, idem putat. [Stejný přístup je nutné uplatňovat i u každé veřejné řeky, a to nejen u řeky splavné.]

Flumina publica quae fluunt ripaeque eorum publicae sunt. [Řeky, které tekou (stále), jsou řekami veřejnými; jejich břehy jsou rovněž veřejné.]

Quaesitum est, an is, qui in utraque ripa fluminis publici domus habeat, pontem privati iuris facere potest. Respondit non posse. [Je možné si položit otázku, zda někdo, kdo má na protějších březích domy, může postavit přes řeku most, a to na základě práva soukromého. Odpověď zní, že nikoliv.]

Ait praetor: in flumine publico inve ripa eius facere aut in id flumen ripamve eius immittere, quo aliter aqua fluat, quam priore aestate fluxit, veto. [Prétor říká: „Zakazuji, aby bylo cokoliv vybudováno ve veřejné řece nebo na jejích březích; rovněž nelze cokoliv vhadzovat do vody nebo umísťovat na březích, pokud by došlo ke změně toku řeky proti stavu, který byl předtím (v minulém roce).“]

Pertinet autem ad flumina publica, sive navigabilia sunt sive non sunt. [Výše uvedené se použije, a to bez ohledu na to, zda se jedná o splavné veřejné řeky či o nesplavné veřejné řeky.]

Každý může sám posoudit, jak římscí právníci chápali veřejnoprávnost *řek*. Je zřejmé, že šlo o jejich vymezení ve smyslu tzv. *res publica* (věci veřejné) (patřící pouze *římským občanům*) – nikoliv o *res omnium communis* (věc všem společnou), která náležela nejen *římským občanům*, ale všem lidem (tehdy známého) světa (*orbis terrarum*).

Období středověku a raného novověku

Ve středověku existovala nejen v Českém království a Markrabství moravském, ale i v celé Evropě situace zcela odlišná. V té době byla v platnosti práva regální či regálie (latinsky: jura regalia /práva královská/ – v 17. a 18. století též označovaná jako regalia principis).

První výskyt lze nalézt v textu tzv. Ronkálské konstituce (Constitutio de regalibus /též i označované jako Lex Regalia/), která byla vydána v roce 1158 císařem Fridrichem I. – Barbarossou (zpracováním byli pověřeni význační boloňští právníci /„čtyři doktoři“– Bulgaro, Martino, Ugo a Iacopo/) v souvislosti s konáním tzv. Ronkálského sněmu (11.–26. 11. 1158 v Roncaglii poblíž Piacenzy /zde byly císařem mj. předloženy i další tři důležité dokumenty: Lex Omnis iurisdictio, Lex Palaci et Pretoria a Lex Tributum/). Ve znění konstituce lze nalézt následující formulaci:

„Regální (práva) jsou tato: ‚arimanské‘ daně (placené těmi poplatníky, kteří mají pozemky vlastněné dříve svobodnými Langobardy – ‚Arimanny‘), veřejné cesty (mýta zde vybíraná), splavné řeky a ty řeky, které se stanou splavnými, přístavy, poplatky (cla, mýta), které jsou vybírány na březích řek, poplatky (cla, mýta), které jsou běžně označovány jako tholoneum (častější je theloneum – jde o latinský výraz řeckého původu označující clo, mýto či celnici), mincovní právo...“.

Ve Svaté říši římské (Sacrum Imperium Romanum) byly sice i v pozdním středověku některé významné splavné řeky (zvláště Rýn a Dunaj) pojímány do určité míry jako veřejné „říšské silnice“ – středověké pojetí tekoucích a stojatých vod spolu s institutem vodního regálu se však od antické římskoprávní zásady plné veřejnosti (především větších) vodních toků zcela zásadně odlišovalo. Teprve až v první české kodifikaci obsažené ve Vladislavském zřízení zemském z roku 1500 bylo stanoveno, že splavné řeky, stejně jako silnice, jsou veřejné:

„574 – Nalezli vuobec za právo: Že silnice starodávnie svobodné býti mají každému a každý na svém gruntu má silnici opravovati. Neopraví-li, vyjedú-li podlé té cesty na jeho grunty, že toho hájiti žádný nemá, neb jest tú škodu sám sobě vinen, poněvadž silnice neopravil na gruntu svém. A také silnice na vodách, jezích v prostředku mají býti odevřieny svobodně tak, jakž od starodávna vždycky bývalo, bez překážky, tak aby lidé mohli doluov i nahoru jezdit bez útiskuov i bez překážky s lodimi i lesy.“

Obecný zákoník občanský č. 946/1811 Sb. (ABGB)

V roce 1811 byl vydán *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (Obecný občanský zákoník – ABGB). Ten byl vyhlášen patentem 1. června 1811 pod č. 946 sb. z. s. Nacházela se zde i vodoprávní ustanovení.

Zákon u nás platil v období 1811–1950, tedy téměř 140 let. V Rakousku jej používají dodnes (byl jen částečně pozměněn – přibližně čtvrtina ze všech ustanovení) – obdobně je závazný i na území Lichtenštejnska.

Práce na zákoníku byly zahájeny Marií Terezií – k sestavení byla ustanovena odborná komise, ta vypracovala návrh rozsáhlého právního dokumentu, který měl po svém schválení celkem 1 502 paragrafů. Právní věci (které nebyly v soukromém vlastnictví) se dělily na:

- a) věci všem (občanům) ponechané jen k užívání (silnice, veletoky /velké řeky/, řeky, mořské přístavy a mořské pobřeží) – *obecný nebo veřejný majetek (statek)*,
- b) majetky určené k pokrytí potřeb státu (mincovní, poštovní a jiný tzv. regál, komorní statky, díla báňská a solní, daně a cla) – lze shrnout, že šlo o tzv. *fiskální a správní majetek*.

Kromě výše uvedených právních věcí byl používán rovněž pojem *res nullius* (věc nikoho). Plné znění § 287 ABGB bylo následující:

„Sachen, welche allen Mitgliedern des Staates zur Zueignung überlassen sind, heißen freistehende Sachen. Jene, die ihnen nur zum Gebrauche verstattet werden, als: Landstraßen, Ströme, Flüsse, Seehäfen und Meeresufer, heißen ein allgemeines oder öffentliches Gut. Was zur Bedeckung der Staatsbedürfnisse bestimmt ist, als: das Münz- oder Post- und andere Regalien, Kammergüter, Berg- und Salzwerke, Steuern und Zölle, wird das Staatsvermögen genannt. [Věci, které si smějí přivlastnit všichni členové státu, se nazývají věcmi bez pána (věci ničí, nikoho, „volné“ – „res nullius“). Věci, které jsou všem (občanům) ponechány jen k užívání, jako silnice, veletoky (velké řeky), řeky, mořské přístavy a mořské pobřeží, se nazývají obecným nebo veřejným majetkem (statkem). To, co je určeno k pokrytí potřeb státu, jako mincovní, poštovní a jiný regál, komorní statky, díla báňská a solní, daně a cla, je nazýváno státním majetkem (tvoří státní aktiva).]“

Je možné snadno dovodit, že věci, které byly římskými právníky označovány jako *res publica*, byly v ABGB chápány jako *öffentliches Gut* (obecný statek /veřejný majetek/). Měl být přístupný všem občanům – mohli ho však jen užívat. Každý se směl pohybovat po *veřejné silnici*, či na lodi sjíždět *veřejnou řeku*, která byla všem přístupná (k užívání). Je zřejmé, že jak římstí, tak rakouští (tj. vídenští) právníci chápali pojem *res publica* (věc veřejnou) zcela shodným způsobem.

Říšský vodní zákon č. 93/1869 ř. z.

V roce 1869 vyšel říšský vodní zákon č. 93/1869 ř. z., který sloužil v oblasti vodního práva jen jako zákon rámcový. V § 1 tohoto zákona bylo stanoveno: „Právní vlastnost vod posuzována buď dle pravidel obecného práva občanského a zvláště dle toho, co nařízeno v §§2–7 tohoto zákona.“ Paragraf 3 téhož zákona měl toto ustanovení:

„Také části veleřek a řek, po kterých nejezdí lodi a vory, též potoky a jezera a jiné vody tekoucí neb stojaté jsou statkem veřejným, pokud podle zákonných ustanovení nebo z nějakého zvláštního titulu soukromoprávního někomu nenáleží. Tím nejsou dotčena ustanovení obecného zákona občanského, jež chrání držbu.“

Český zákon zemský č. 71/1870 čes. z. z.

Český zákon zemský č. 71/1870 čes. z. z., o tom, kterak lze vody užívati, ji svozovati a jí se brániti, členil vody (vodstvo) na veřejné a soukromé (obdobně i moravský a slezský zemský vodní zákon):

„§ 1. Právní vlastnost vod (vodstva) uvažována buď dle pravidel obecného práva občanského dle toho, co nařízeno v §§252–7 tohoto zákona (§ 1 zákoníka říšského).“

§ 2. Řeky a veleřeky jsou od toho místa, kde po nich počínají jezdit lodi nebo vory, i s vedlejšími rameny svými statkem veřejným a zachovávají tuto vlastnost i tehdy, když plavba po nich na čas se přeruší nebo docela přestane (§ 2 zák. říš.).

§ 3 Také části veleřek a řek, po kterých nejezdí lodi a vory, též potoky a jezera a jiné vody tekoucí nebo stojaté jsou statkem veřejným, pokud dle zákona nebo z nějakého zvláštního titulu soukromého někomu nenáleží. Toto netýče se nařízení obecného práva občanského, jimiž držení se ochraňuje (§ 3 zákoníka říš.).“

Pokud jde o podzemní vody, ty byly dle § 4 téhož zákona vodami soukromými:

„Níže jmenované vody, nejsou-li tomu na odpor práva od jiných nabytá, náležejí držiteli pozemku:

a) voda podzemní v jeho pozemku uzavřená a z něho se prýstící, až na prameny slané, které jsou monopolem státním, a na vody cementní, k regálu hornímu náležející;

b) vody shromažďující se na jeho pozemku ze srážek atmosférních;

c) voda uzavřená v studních, rybnících, cisternách nebo jiných nádržkách na jeho pozemku se nacházejících, aneb v kanálech, trubách atd. k jeho potřebám soukromým od něho založených;

d) to, co z vod výše jmenovaných odteče, pokud to nevteklo do některé cizí vody soukromé nebo do vody veřejné a neodteklo z jeho pozemku.“

Zákon č. 11/1955 Sb., ve znění zákona č. 12/1959 č. 12 Sb.

Zcela zásadní změnou bylo v českém vodním právu vydání zákona ze dne 23. března 1955 č. 11, ve znění zákona ze dne 20. února 1959 č. 12 Sb., o vodním hospodářství, v úplném znění podle přílohy vyhlášky č. 13/1959 Sb. Zde se zcela poprvé objevil právní pojem povrchové vody, a to hned v § 1 tohoto zákona:

„Veškeré povrchové a podzemní vody slouží k zabezpečení hospodářských a jiných společenských potřeb.“

Tento pojem nebyl nikde v zákonu definován. Dále se použil v § 2:

„S povrchovými a podzemními vodami je třeba plánovitě hospodařit technicky i ekonomicky nejvhodnějšími prostředky a způsoby tak, aby byla udržena rovnováha mezi kapacitou vodních zdrojů a potřebou vody a aby byl zachován vyhovující stupeň čistoty vody.“

Zákon č. 138/1973 Sb., o vodách (vodní zákon)

Zákon č. 138/1973 Sb., o vodách (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, lze s odstupem doby zhodnotit spíše kladně. Jednalo se o poměrně vyspělý právní předpis. Dokladem toho je i ta skutečnost, že s menšími změnami platil až do konce roku 2001, tj. do doby před začátkem účinnosti zákona č. 254/2001 Sb. Vlastní definice povrchových a podzemních vod byla obsažena v § 2:

„(1) Povrchovými vodami jsou vody přirozeně se vyskytující na zemském povrchu; podzemními vodami jsou vody v zemských dutinách a zvodnělých vrstvách zemských. Práva k těmto vodám upravuje tento zákon.

(2) Za povrchové ani podzemní vody se nepovažují přírodní léčivé vody a přirozeně se vyskytující minerální stolní vody, jakož i vody, které jsou podle horních předpisů vyhrazenými nerosty a vodami důlními“.

Paragraf 31 odst. 1 měl následující znění:

„(1) Vodní toky¹³⁾ jsou vody trvale tekoucí po zemském povrchu mezi břehy buď v korytě přirozeném (popřípadě upraveném), jako bystriny, potoky, řeky, nebo v korytě umělém, jako průplavy, vodní kanály, nádrže apod., nebo vody nacházející se ve slepých ramenech vodních toků, včetně jejich koryt.“

Odkaz s číslem 13 byl dán na tehdy platný čl. 8 Ústavy ČSSR (později ČSFR) (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.). Ten měl následující znění:

„(1) Socialistické společenské vlastnictví má dvě základní formy: státní vlastnictví, které je vlastnictvím všeho lidu (národní majetek), a družstevní vlastnictví (majetek lidových družstev).

(2) Národním majetkem jsou zejména: nerostné bohatství a základní zdroje energie; základní lesní fond, vodní toky a přírodní léčivé zdroje; prostředky průmyslové výroby, hromadné dopravy a spojů; peněžní a pojišťovací ústavy; rozhlas, televize a film, dále též nejdůležitější společenská zařízení, jako zařízení zdravotnická, školy a vědecké ústavy.“

I přes „vlastnictví lidu“, i přes „národní majetek“ šlo o (byť nedokonalé) synonymum k římskoprávní „res publica“ (což zjevně v „porevolučním kvasu“ nebylo zcela pochopeno). Po roce 1989 došlo totiž k (bohužel okamžitému) zrušení čl. 8 (ústavním zákonem, kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky č. 23/1991 Sb. – byly zrušeny čl. 7–9, hlava druhá (čl. 19 až 38) a čl. 98 odst. 4 ústavního zákona č. 100/1960 Sb.), nebylo však vyřešeno, jak vodní toky zařadit do celkového systému vlastnictví.

Pouze v čl. 11 odst. 2 zákona č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, se nachází následující ustanovení:

„Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob; zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České a Slovenské Federativní Republice.“

Tím zákonem se měl stát zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). Jak byla výše uvedená ustanovení zapracována do nového zákona se dozvíme níže.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)

Definice povrchových vod je uvedena již v § 2 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb. „Povrchovými vodami jsou vody přirozeně se vyskytující na zemském povrchu; tento charakter neztrácejí, protékají-li přechodně zakrytými úseky, přirozenými dutinami pod zemským povrchem nebo v nadzemních vedeních.“ Novější definice pamatovala i na možnost existence přechodně zakrytých úseků. Jinak je ve své první části zcela shodná s obdobným ustanovením zákona č. 138/1973 Sb. Paragraf 3 téhož zákona má znění:

„(1) Povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují; práva k těmto vodám upravuje tento zákon.

(2) Za povrchové a podzemní vody se nepovažují vody, které byly z těchto vod odebrány.

(3) V pochybnostech o tom, zda se jedná nebo nejedná o povrchové nebo podzemní vody, rozhoduje vodoprávní úřad.“

Uvedená formulace má zcela jednoznačnou souvislost s názorem uvedeným v Důvodové zprávě vládního návrhu novely zákona o vodách (vodního zákona), parlamentním tisku 688/0 – II. (zvláštní části):

„Povrchovými vodami jsou ve smyslu definice zejména vody ve vodních tocích, včetně vod ve vodních tocích uměle vzdutých, vody odtékající po zemském povrchu v podobě dešťových srážek atd. Za povrchové vody se nepovažují vody, které byly z vod povrchových odebrány. Odebrané vody jsou mimo dosah působnosti tohoto zákona. Povrchové ani podzemní vody nejsou pro svou neovladatelnost předmětem vlastnických ani dalších soukromých práv s vlastnictvím spojených a jsou v tomto smyslu věci bez pána (res nullius).“

Použití odborného právního termínu „res nullius“ (věc nikoho, „věc bez pána“), vedlo k poměrně „vyhrocené“ odborné diskusi, jež nebyla do dnešních dní bohužel zcela jednoznačně rozhodnuta (Kindl, M. Poznámka k vlastnictví vod, Právník, 2/1997; Kindl, M. a David, O., Úvod do práva životního prostředí; Krecht, J., Poznámka k vlastnictví vod. Právník, 6/1997; Krecht, J., K vlastnictví vod – I, Právník, 10 11/1997, Maršnerová, V. Nabývání práva k vodě. Právník, 1/1998).

Podle římského (též i rakouského) vodního práva byly vodní toky naopak pojímány jako „res publica“ (věc veřejná /viz výše/).

Děkuji za pozornost

Arnošt Kult